

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Hebräische Archäologie von J. Benzinger. Dritte, neubearbeitete Auflage mit 431 Abbildungen im Text. Leipzig, Verlag von Eduard Pfeiffer 1927. (Angelos Lehrbücher, Band I.), XXIV, 437. Цена ?

Чувено дело професора Benzingera доживело је и треће издање као »Angelos Lehrbuch«, што их издаје лајпцишки про-

фесор J. Leipoldt. Већ II издање, у 1907., било је заузело једно од првих места међу делима те врсте. Ово треће, с правом се може сматрати као једна од најбољих јеврејских археологија.

Већ одавно се осећало потреба за једним делом, које би обухватило све најновије резултате ископавања и истраживања на територији Сирије-Палестине, а и целог предњег Оријента, па да се на тај начин изложи археологија јеврејскога народа. Археологије P. Volza (1914) и Bertholeta (1920) задовољавале су само донекле ту потребу. Тек овим трећим издањем Benzinger-ове археологије удовољило се потпуно том захтеву. Техничка страна књиге је одлична. Препуна илустрација са пронађених споменика, научно најтемељније обрађена, књига се подиже до непроцењиве вредности. Подела је обична: Увод; I део: Палестина (земља и људи), II. део: домаће старине (Privataltertümer), гл. 1. храна, одело и становање; гл. 2. породица и њени обичаји, 3. друштво, 4. врсте занимања, 5. знаности, 6. мере и новци, 7. уметност, III. део: државне старине, 1. уређење и управа, 2. право и суђење, 3. рат, IV. део: религиозне старине (Sakralaltertümer), 1. место богослужења, 2. свештеници, 3. жртве, 4. празници, 5. култска чистота.

Разуме се, да је писац, као протестантски богослов, често одлазио до крајњих екстрема и најсмелијих хипотеза, које православно богослов може само са резервом, односно никако, примити, јер су то само хипотезе још ничим недоказане или које имају врло слабе доказе. То се особито односи на свештене старине, док оно о приватним и државним старинама, може служити као најбољи приручник свакоме.

Зато је и разумљиво, а што упада у очи, да су религиозне старине (Sakralaltertümer) обрађене само на 90 страница, док су приватно — државне на 320 страна. Највећа је, дакле, пажња посвећена начину живота Израиљца у друштву и породици. Могло би се из тога погрешно закључити да тако незнатни и мали народ, као што је израиљски, игра своју толико значајну и велику улогу у историји човечанства само због тога начина живота. А свима је познато да је управо то обратно. Прво место у историји духовног развоја човечанства не заузима израиљски народ због свог приватно-друштвеног уређења, које је било у главном идентично са вавилонским и осталим предње-азијским.

Оно главно због чега воде Израиљци скоро главну реч у духовном напретку човечанства, то је развој религиозне мисли и религиозног живота код њих. Само због тога, и једино због тога, они су у историји велики и ако, иначе, мал народ. Логично би било да се, онда, томе питању посвећује у научној обради и највећа пажња. Додуше, и на тих 90 страна све је темељно обрађено и ако се још потпуно стоји уз еволуционистичку схему Велхаузену. А уз ту схему данас не пристају већ многи немачки ауторитети (Sellin, Kittel).

Још је већи утицај у овом делу т. зв. »панбабилонизма«. Све се настоји растумачити вавилонским утецајем и учењем (исп. на стр. 163, 165, 322.). Сам се писац проглашује присталицом »панбабилонизма« још у предговору другог издања своје књиге (VII). Тачно је додуше, да се многе ствари и из друштвеног и религиозног живота Израиљаца могу разумети само познавањем културног живота и уређења предњег Оријента. Али сваки народ, опет, у своме развоју мора имати нешто и специјално својега, што ни један други народ нема. Не иде све под једну капу или схему. Карактеристично је, ипак, да се многи немачки богослови тако грчевито држе »панбабилонизма«, док сами филозофи-оријенталисте напуштају ту хипотезу. Лајпцишки професор Н. Zimmerн окреће данас све више леђа панбабилонизму и ако му је на почетку био са Н. Winklerом најватренији пропагатор. На жалост, у редове лаика тек сада продире панбабилонистичко учење и ако међу специјалистима научницима све више губи терен, што ће и опет много нашкочити самој науци. Због тога становишта има у књизи некојих ствари с којима се не можемо сложити. У Излаз. 3, 1. никако нема потврде да је »Хорив« (Horeb) мадијанско светиште (57). Да је то било светиште, знао би Мојсије за њега и не би смео онде напасати стадо. — Већ кад се говори о оделу (стр. 79.), могле су се споменути и »ресе подсећања (sisit)«, које су се према законском пропису Број 15, 38. морале носити на рубовима одеће. У целој књизи нема о њима говора, а ипак је то један законски пропис, који још данашњи Јевреји извршују на tallit-y.

Да ли су постојале жртве за градњу (Baupfer), обично деце, које би се узидале у темеље (стр. 102.), велико је још и нерешено питање. Берлински професор Е. Sellin на пр. тврди да нису постојале (усмено). — Породица је израиљска свакако

патриархална, али да је пре тога владао и матријархат (стр. 113.) не може се узети као тачно. Сви наведени докази нису ништа новог и већ су, у главном, побијени¹. Тачно је да је израиљска породица, у главном, полигамијска (стр. 114.) али то не мора бити пропис. Моногамијски брак Аврамов слаже се потпуно са прописима Хамурапијевог кодекса. Сара је остала господарица у кући, а Агара је само наложница, но не жена. — Казна за прељубу беше, додуше, каменовање (стр. 115.), али се спомиње и спаливање (исп. Пост. 38, 24.)! О значењу речи »mohar« мишљења су подељена. Писац стоји на становишту да значи »куповна цена« (Kaufpreis) »као и у кодексу Хамурапијевом« и да се жена куповала (115.). Но у кодексу Хамурапијевом код склапања брака главно је брачни уговор, а један од највећих ауторитета на пољу асириологије Friedr. Delitzsch преводи академску реч »tirhatu«, што би одговарало јеврејском »mohar«, са »Brautgabe«². Култ предака (»Ahnenkult«) не може бити узрок левиратскоме браку (122). Тај би се култ вршио у породици и без женидбе деверове са удовом снахом. Вршила би га његова деца. Да ли се у пропису за левиратски брак (Пон. зак. 25, 5) има разумети израз »без деце«, буквално или у ужем смислу: »без сина«, заузима писац компромисно становиште када тврди, да тај пропис има у виду још случај када се умре без сина, јер се онда није ни питало да ли остају кћери пошто нису биле правно способне за наследство. Али чим су кћери добиле то право, морао се левиратски брак проширити под појам »без деце« (стр. 291.). Ипак је тачније: »без деце«³. Врло је пажљиво обрађен одељак о писму (стр. 174.). Подуже се бави и тако званим »синајским натписом« који нам показује, изгледа, прве почетке гласовне азбуке. И тек пронађени (1924.) натписи феничких владара »Ahiram« и »Abibaala« из Вивлоса (Byblosa) узети су у обзир. Код превода натписа на Ahiram-овом саркофагу, који се сада сматра најстаријим хананејским писаним спомеником, мислим да је место: »Sarkophag, den machen ließ«, како преводи писац (178, Abb. 168.) боље превести: »Diesen Sarkophag«... На натпису

¹ Испореди о томе мој чланак: Брак и социјални положај жене код Јевреја, Богословље 1927, св. 2.

² Friedr. Delitzsch: Die große Täuschung, Stuttgart-Berlin, 1920, I. стр. 79. Исп. Богословље 1927, св. 2. стр. 87. и 90.

³ Богословље 1928, св. 2.

се, наиме, иза почетне речи »'aron« јасно разпознаје конзонант »zajin«, који није ништа друго него скраћена показна заменица »ze(h)« односно »zen« = овај. То »zajin« јасно се види и на натпису Осоркона I из Библоса (стр. 179. Abb. 171.) где треба превести: Diese Statue«. . . место: »Statue, welche«. . . За тврдњу да су преставе и облик херувима дошли из Вавилона (229.) немамо нигде ни најмањег доказа. То је само »панбабилонистичка« хипотеза. Исто важи и за тврдњу да је 12 синова Јаковљевих измишљено према Зоодијаку (257.).

Тешко да је само муж имао право на развод (289.). У наредби Изл. 21, 11. предвиђа се случај, да жена (бивша ропкиња-Јеврејка) може оставити мужа ако јој он ускрати брачне дужности, храну и одело. И Хамурапијев кодекс (§ 142) наводи прво, као разлог да жена може затражити развод брака. Тако је морало бити и међу Јеврејима.

Не прихватљива је тврдња да се цару Ахазу био »више допао« жртвеник у Дамаску (II, (IV) Цар. 16, 10) па да је за то променио жртвеник у Јерусалиму и дао направити по узору на онај из Дамаска (329.). Када се прочита о томе извештај у Св. Писму, види се, да су ту по среди биле политичке махинације. Ахаз је дошао у Дамаск да се поклони Тиглат Фаласару (Pileser), цару асирскоме, и да изрази, своју вазалску верност. Као видљиви знак тога вазалства, морали су се асирски богови »уселити« у јерусалимски храм. Cuius regio eius religio! Зато и жртвеник као онај у Дамаску. — Као што смо споменули, књига је од огромне научничке вредности, особито што се тиче приватно-друштвених старина. Међу религиозним старинама налази се, ипак гдекоја тврдња, коју не може примити ни један православни богослов, јер се до ње дошло рационалистичким путем а без јаких доказа из Св. Писма.

Dr. D. Gluцац.

А. Соловјев, Повеља краља Душана о манастиру Св. Николе у Врањи (Прилози VII, 1927, 107—115).

За време свога бављења на Светој Гори (1925 год.), г. Соловјев је у манастиру Хиландару преписао изванредан број повеља, које су досад биле познате, само по скраћеном издању Стојана Новаковића (Законски Споменици, Београд 1912). Са већим или мањим коментаром, једну по једну од тих повеља, а кад и кад и по две три у исти мах, г. Соловјев објављује у

Приловима, Гласнику Скопског Научног Друштва и у Богословљу. Неке од тих повеља штампао је у својој школској збирци Одабрани Споменици Српског Права (од XII до краја XV века) Београд 1926 (о тој збирци В. Ђорђевић, Архив за правне и друштвене науке XII (XXIX), 1926, 79—81 и М. Кос, Прилози VI, 1926, 143—146).

У последоњј књизи Прилога г. Соловјев је штампао повељу краља Стефана Душана о манастиру Св. Николе у Врањи (код Новаковића на стр. 413—416). По г. Соловјеву, та је повеља највероватније из доба између 1343 и 1345 год. У уводу г. Соловјев је дао опис повеље и у кратким потезима истакао њену садржину и значај.

Г. Соловјев и не покушава да објасни, због чега се краљ Стефан Душан у овој повељи, као и још у неким повељама и записима, назива Стефаном Четвртим. Тиме се бави г-ца Радмила С. Петровић у својој белешци у Архиву за правне и друштвене науке XVI (XXXIII), 1928, 159—160. Она усваја мишљење Иларјона Руварца, О имену и називу првог српског цара (Стражилово IV, 1888, 538—539), по коме је Стефан Немања Стефан I, Стефан Првовенчани Стефан II, а Стефан Драгутин Стефан III. Ил. Руварац је изнео ту своју комбинацију, али је није ни у колико образложио. То је с лепим успехом учинила г-ца Петровић.

Ђорђе Сп. Радојичић.

Одговор

НА ОЦЕНУ ДР. Р. ЈОСИЋА МОЈЕГА ПРЕВОДА „ПРОБЛЕМИ ЖИВОТА“.

На годину дана после појаве мојега превода »Проблеми живота«, пошто је књига и распродата, изашла је на овом месту (»Богословље«, 1928. Свезак 2) оцена овога рада од г. Јосића. Ради читалаца моје књиге овим желим укратко да исправим извесне нетачности мојега п. приказивача.

Нема књиге без замерке. Није, наравно, ни мој превод без недостатака. Само је, изгледа ми, г. Ј. претерао у проналажењу тих мана. Ту једностраност, у осталом, запазили су и сами читаоци. Оцењивач није хтео да прећути да је »тема изванредно интересантна и важна и писац је успео да потпуно одговори свом великом и тешком задатку« (стр. 150.). Али, вели, превод му није по вољи. А што? Он је, тобож, »испод критике« (!).

За потврду постарао се навести читав низ разних погрешака, разуме се, погрешака по његову разумевању.

Дело је преведено с руског. У томе, мислим, не би ми се могла ставити нека нарочита замерка. Бивало је и бива и увек је допуштено да се књиге преводе и посредно, са другог којег језика. Нарочито кад се има у виду претежно пропагандистички смер за извесне идеје оригинал се, из разумљивих узрока, може и изоставити, па да се опет добије добра књига. Није, ваљда, непознато, да ни Свето Писмо на српски није преводжено са оригинала. »Велизариј« од Мормонтела преведен је с руског а не са француског. »Еноха Ардена« од Алфреда Тениса чика-Јова-Змај није превео са енглеског већ са руског језика. И још безброј има таквих случајева и примера. С руског сам превео још и због тога што имам поверења у Руса и не сумњам у исправност његова рада. А добра књига никада не може бити стара, па ни кад је из 1907. године. Треба бити претерано укалупљен у форме, без ширине погледа па рећи да је ово »старо дело«. Боље књиге, бар код нас, по овом питању није било. Зато сам у »Поговору« и казао: »да пружам омладини zgodnu прилику за размишљање о социјализму и хришћанству«. А што код Флајшмана недостаје много шта што се после њега догодило, па то нека нађу и изнесу, у то се многи надају, српски апологети-професори.

Наслов књиге променио сам из појмљивих, једино тактичких разлога. А зашто то не би у књижевности било допуштено? »Пролетње воде« Тургењева у првом преводу носиле су наслов »Лањски снег«. »Гроза« Островског има наслов на српском »Зла свекрва«. »Жибоајев син« у српском преводу — »Све за сина«. »Инвазија« (Еркмана) српски преводилац дао је наслов »Брђани« и т. д.

У пословима ове врсте дозвољен је много већи либерализам, него што један педантан критичар жели да се истакне својом строгошћу.

Даље. Из Флајшмановог дела превео сам и штампао за наше читаоце само оне одељке, који су, по мојој оцени, били најцелисходнији. Ако нечији укус налази да треба дати и изостављене чланке — па томе нико неће чинити занреке.

У својој оцени г. Ј. одриче ми знање српског језика, стилистике и синтаксе. Отуда и његов закључак, да су »идеје и разлагања писца јако метаморфозирана«. Овде је критичар,

очигледно, заборавио на познату карактеристику: »Човек је стил«. У погледу знања језика ретко се коме не би могло приговорити. То је одувек једна релативна ствар. За језик треба имати више осећања него знања. Приказивачи мојих радова: г. М. Анђелковић, пок. Ј. Миодраговић, пок. Миливоје Башић и др. били су више него задовољни мојим језиком. Што не бих ја њима више веровао? А да идеје и разлагања писца нису »метаморфозирани« показале следеће. Пре свега, кад је реч о »погрешкама«, изјављујем, да ову књигу »Проблеми живота« нисам успео био да корегирам сâм. Био је такав стицај прилика, да је тај посао морао бити додељен другој личности. Због тога су се доиста поткрале многе штампарске погрешке. Ув то и једна замашнија, техничка грешка (осам страна пребачених поново и у други одељак). Издавач и преводилац, наравно, сноси одговорност за све. Али је тако исто несолидност квалификовати такве, чисто техничке незгоде незнањем језика. Додуше, оцењивач г. Ј. допушта да су неке погрешке штампарске, али где му не иде у рачун он дозвољава себи и другојачије приказивање. Тако, он баш озбиљно представља, да ја не знам да реч »Mutter« значи мајка. Па још да му не верује човек!! И цени да сам из незнања ту реч превео са »материјом« и ако се без муке може приметити да је то штампарска погрешка на стр. 26. Тамо стоји: »Прва ћелијица: зачетак, по Дарвину, постаје материјом свега онога што живи«... Одмах из следећег реда г. Ј. могао је запазити, да је овде реч о материји а не о материји јер се вели: »Ћелијице, које су постале од прве ћелијице, као од своје мајке, као и деца од рођене мајке«... (стр. 27.). Такве су врсте штампарске грешке »аутономна покретљивост«, уместо »аутономна покретљивост« и т. д. У ту врсту штампарских погрешака спадају, због сличности, и имена Хегел и Хекел, Фогт и Фокт, те због тога ваљда, г. Ј. арбитарно изводи да »нисам упућен у социолошке и природне науке« (!).

У преводу има доста мојих терминолошких израза, који нису по укусу г. Ј., али не кваре смисао оригинала. Он их, међутим, сматра и цитира као погрешке. Ради огледа навешћу само неке. Ја сам казао »самопроизвољни зачетак« а он каже треба »празачеће«. Казао сам »беланце у јајету« а по његовом требало би казати »беланчевинасто тело«. Ја пишем: »прва ћелијица: зачетак« он каже треба »праћелијица« и др. На све

то могло би се казати: »није шија него врат«! Као да је код нас та терминологија разрађена и скристалисана! Сем тога ови моји горњи изрази тачни су преводи. На руском је: »служитъ ли яичный бѣлокъ причиною« . . . (стр. 24), а превео сам . . . »да ли је беланце у јајету узрок . . .« »Первоначейка . . .« (стр. 33.) превео сам: . . . »прва ћелијица — зачетак«. »Самопроизвольнымъ зарождеиёмъ . . .« (стр. 24.) превео сам »самопроизвольни зачетак«. И други слични изрази цитирани овакве су врсте, и нема потребе исправљати их, јер нису грешке. »На вкусъ и цвѣтъ товарищей нѣтъ«. Приговоре да изрази: »једини брак« треба заменити »моногамијом« и да »брак по паровима« није разумљив израз, као и сличне ништавне примедбе такође за читаоце није потребно исправљати.

Чуди се г. Ј. што сам казао, да је дарвинизам »радник« материјализма. То место на руском гласи: »Дарвинизмъ есть не что иное какъ работникъ матеріялизма . . .« (стр. 44), а превео сам га: »Дарвинизам није ништа друго него радник материјализма . . .« Тачан је превод и тамо где се говори о надуеном рентијеру, о пресељавању кривца на зелено пристаниште, о сеоском нежењи и државном кувару и верујем да је те саркастичне изразе сваки врло добро разумео, сем мога потписаног оцењивача.

Даље, г. Ј. беди ме, да сам до израза »aborigen« (старо-седаца) дошао посрбљавајући некакву немачку реч! Међутим, ја сам руску реченицу: »Европеецъ съ давныхъ поръ живеть въ области сѣверо-американскаго природнаго поселанина (аборигена) . . .«, (стр. 65.) превео овако: »Европљанин одавно живи у области северо-американског природног мештанина (аборигена) . . .« (стр. 24.). И то је сасвим тачно. Јер, а b o r i g è n e j e a u t o c h t o n e , q u i e s t o r i g i n a i r e d u p a y s q u ' i l h a b i t e : p l a n t e a b o r i g è n e« (Larousse стр. 4.). Шта је г. Ј. ово требало? Заиста незгодан случај по њега! Још ми г. Ј. приписује непознавање представника појединих наука. Због тога сам једнога, вели, »ставио у свеце« — св. Симона! И овде сам руску реченицу: . . . »я разумью здѣсь св. Симона« (стр. 17.) тачно превео: »ја овде разумем Св. Симона« знајући добро зашто се тај Хенрих зове још и »Св. Симон«. Јер и ми имамо места: Св. Роман, Св. Наум, Св. Никола, Св. Никита, Св. Андреја и др. по којима би и велике људе могли тако звати. Изгледа,

да кад би, по мишљењу г. Ј. написао »Сен-Симон« онда би било правилно. Којешта!

На послетку, да би ме г. Ј. представио као сасвим небрижљива, износи како се нисам потрудио чак ни да проверим цитате из Св. Писма по Вукову преводу. Тим поводом држи ми непотребну лекцију о трајним и тренутним глаголима! Реч је о 25. стиху 5. главе из посланице Ефесцима. Ја сам тај стих цитирао овако »мужеве љубите своје жене како Христос пољуби цркву« на основу тога, што је такав смисао тога стиха и што је у свима преводима овај глагол љ у б и т и стављен овде у ком било од прошлих времена. Тако, на словенском је: »возлюби«, на грчком: »ἠγάπησεν«, на латинском: »dilexit«, на француском: »а aimé l'Église«, на словеначком: »ljubil«, на руском: »возлюбилъ«, на бугарском: »обикна« . . .

У осталом ја и нисам жудио да се препоручим ученим теолозима својом филологијом, педантеријом и скрупулозношћу у преводјењу. Као пастир црквени, у сталном додиру са народном душом, запазио сам, осетио сам, да се у нашем друштву многи духови колебају и двоуме у процењивању познатих догађаја и прилика у раније тако страшно вољеној Русији. Многима изгледа, уочио сам, да нов ред ствари у Русији и није тако лош и страхан. Изгледа, разуме се, издалека. Међутим, по моме мишљењу, таква душевна пометња и двоумљење били би кобни по живот и напредак нашега народа. И зато сам важелео да пружим нашој публици једно врло добро, чак и поуздано средство у смислу предохране од колебања и од евентуалног скретања на странпутицу. Ко год буде читао ову моју књигу, ма и са преводилачким недостацима, уверен сам, биће упућен на зрело, озбиљно и логично размишљање. А то је врло важно за данашњицу, која, чини ми се, доле, у масама, нема изражену социолошку оријентацију, већ је стално у зависности од евентуалија једне колебљиве дневне политике. Такав је био мој смер. И као што се види, у том погледу између мене и г. Ј. овде постоји неспоразум.

Према свему оповргнутом, оцењивач није, дакле, успео да омаловажи овај мој рад. Напротив, књига је ова добра и корисна. Од читалаца је одлично примљена. То сведоче и ови прикази: Г. Анђелковић каже: » . . . за то ја ову књигу г. Поповића, која служи овом великом и узвишеном циљу, препоручујем сваком, а нарочито свештеницима«. («Весник» 1927.

бр. 18). А г. Парента свој опширни приказ завршава овако: »Ја мислим, да је ова књига једна од најбољих и најкориснијих што су се у последње доба појавиле у нашој књижевности. Вредни протојереј Мих. Поповић заслужује за то особито признање. Ову би књигу требало раширити у свима слојевима народа, да сви увиде грозоте и опасности социјализма. Стога је најтоплије препоручујем« (»Гласник« 1927. бр. 19.).

Још и ово. Излишна је била напомена оцењивача: Ко треба да пише и преводи књиге. То сам ја научио пре тридесет година и са једним плусом: да и критичар мора понешто знати, а нарочито да се труди да не буде тесногруд и претенциован.

Мих. Поповић, протојереј.

Горњи „Одговор“ г. М. Поповића, несолидног како по садржини тако и по тону, пушта »Богословље«, орган Богосл. Факултета, свакако само из разлога да се не би сумњало у његову објективност, пошто је потписани приказивач г. Поповићевог превода члан колегијума Богослов. Факултета. Стараћу се да дам што краће примедбе на овај »одговор«. Читаоце пак молим да још једном прочитају Г. Поповићев превод и мој ранији приказ.

Остајем потпуно при свом ранијем приказу.

За мене као приказивача српског превода Флајшмановог дела безначајно је (а то је и за српске читаоце) да ли је руски превод истог дела добар или није. Тврдио сам и тврдим да је српски превод рђав, — да одступа и од оригинала и од правилног и лепог српског језика. Ако је г. Поповић добро т. ј. верно преводио, онда је несумњиво да и руски превод није добар. У толико пре важи замерка да Флајшманово дело није требало с руског превода већ с немачког оригинала преводити. С тога ни позивање на неке, код нас, случајеве превођења романа и спегова с руског превода а не с оригинала (франц. и енгл. језика), па баш да су наведени случајеви и тачни, не оправдава г. Поповића. »Велизариј« и »Енох Арден«, пре свега, нису никад били превођени с руског на српски језик, како тврди г. Поповић. »Велизариј« је (од анонимног преводиоца) преведен 1777. г. с француског, т. ј. с оригинала, на црквено-словенски језик, а 1847. са црквено-словенског на славено-српски језик. Чика-Јова-Змај такође није превео »Еноха Ардена« с

руског превода већ с немачког. Само, г. Поповић, када наводи ове примере, требао је и да завири у ове преводе, па би н. пр. у предговору Чика-Јове Змаја нашао исту ону поуку, коју не прима од свог приказивача. Чика-Јова Змај вели: »Не знајући језика којим Тенисн пише, превео сам спев овај по немачком преводу Карла Хесела. Ја бих радо био уступио да делце ово преведе ко други, који би га могао превести с оригинала. Али познајући наше прилике, држим да то не бисмо тако скоро дочекали. Тиме извињавам овај превод мој, који нека послужи донде док се »Енох Арден« не преведе достојније и боље.«

Сем да је такав његов »укус«, г. Поповић ни сада не наводи разлоге, који су га руководили, да промени наслов књиге, да избаци неколико значајних одељака и да из превођених одељака избацује реченице и читаве стране. Г. Поповић, даље, тврди да је ово дело из 1907. г., те да, према томе, и није старо. Ја пак тврдим да је из 1891. г. Можда је руски превод из 1907. год. Мисли ли г. Поповић да је својим скорашњим преводом потпуно подмладио Флајшманово дело? Има књиж. дела која не старе, али свако полемично дело против комунизма и социјализма, писано пре Светског Рата и бољшевичке Револуције, за данашње читаоце (ако се не употпуни) је старо.

Да се неко књиж. дело добро преведе није потребан »укус« већ знање. Г. Поповић има укуса, но нема потребна знања за апологетске ствари. У природним и социјалним наукама и у српском језику није све једно рећи: »беланчевинасто тело« и »бсланце у јајету«; »брак по паровима« (или: »парни брак«) и »спаривање«; »племенски избор« и »полно одабирање«; »судијски и државни кувари« и правозаступници и државни правобраниоци«; »скромни путник« и »скитница-разбојник« и т. д. Ако је такав његов укус у бирању српских израза и речи за појмове, које Флајшман излаже, и ако он има на то право, онда би г. Поповић могао свашта направити од Флајшманове расправе. Таквим, по свом укусу, накарадним, неверним превођењем и могао је г. преводилац да својим читаоцима стави на расположење неке »саркастичне изразе«, које је, како он каже, »сваки добро разумео, сем« мене! А што их нема у оригиналу, — то је споредна ствар!

Г. Поповић заиста није посрбио немачку реч: Eingeborener (урођеник, староседелац) у »абориген«, јер сада казује да није с немачког већ с руског преводио. Али је за исти појам (урођеник) сковао нови »српски« израз (»природни мештанин«) по-србљавањем руских израза. — Г. Повпоић мисли да би ми по именима места могли и велике људе тако звати. Разуме се! Само не онако како то он у преводу чини. Ми имамо н. пр. Рајка од Расине, али га не зовемо Расином. Ми можемо имати село: Свети Никола, али Јанко из Светог Николе није св. Никола. Зар је потребно да наводим правило, које знају ђаци нижих разреда гимназија, да се страна имена места, лица и др. уопште не преводе, већ се српски пишу онако како гласе на страном језику?!

Зашто се г. Поповић прави да не разуме смисао замерке односно превода једног места из Св. Писма?! Да не мисли тиме, и некаквим сумњивим својим полиглотством, да читаоцима баца мало прашине у очи? Зашто прича како »глагол љубити, стављен овде у ком било од прошлих времена«, на разним језицима тако и тако гласи?! Могао је он још и на кинеском језику показати, како ће се од српског глагола »љубити« направити које прошло (кинеско) време, али он заборавља (управо, он би хтео да се то превиди) да он у своме преводу није уопште ни употребио глагол »љубити«, већ глагол »пољубити«, — а овај други глагол даје и други смисао преводу!

Како се г. Поповић, бранећи свој лепи стил и језик, може позивати на покојне Ј. Миодраговића и М. Башића, кад су они умрли пре појаве овог његовог превода?! Ако су они, можда, и били »више него задовољни« с језиком ранијих г. Поповићевих превода, није доказ да би они и с овим најновијим били задовољни. Г. Анђелковић пак у свом приказу није ни похвалио ни покудио језик г. Поповићевог превода. Зар је н. пр. ово леп и правилан српски језик?!: »... да ће у будућем друштву бити маса врло много врсте научника« (142.); »најпростији и најприроднији је онај, када друштво допушта свакоме другу да добије свој део управо из друштвених магацина продуката« (стр. 153.); »То су мрачне слике, које немам смелости, да их тачно објасним« (128.); »једини њен одмор била је похода цркве« (стр. 106.); »од ових

два средства» (86.); »узбуђен том мишљењу« (124.); »сви ми ни сада не знамо ни разумне потребе...« (147.) и т. д. и т. д. Заиста, како каже г. Поповић, »човек је стил! Па пошто је и г. Поповић човек, то је, сасвим логично, и он стил, само... рђав стил!

Назива ме »несолидним« (уз многе сличне епитете) што »техничке (штампарске) погрешке« квалификујем као аљкавост, неразумевање и незнање преводиоца. Тврди да су »техничком грешком осам (биће пуних девет!) страна поново пребачени у други одељак«. Ово тдрђење је нешто што је много горе од несолидности. Сваки иоле писменији човек зна да је, при оваквим техничким погрешкама, у поново пребаченим странама текст са свима речима, интерпункцијом и погрешкама (као код фотографских снимака) потпуно једнак са текстом ранијих страна. Поново тврдим, да је преводилац два пута исто преводио, а да то није приметио, јер је аутоматски, т. ј. без духовног учешћа, без разумевања ствари преводио. Одступања једнога текста од другог како у реду тако и у избору речи непобитан су доказ, да овде није по среди »техничка грешка«, већ оно што сам малочас рекао. Г. Поповић рачуна на наивност и заборавност читалаца, с тога ћу овога пута да дам и паралеле реченица из почетка, средине и краја ових кобајаги »поново пребачених страна«, подвукавши (т. ј. спационирано) одступања:

I. паралела:

Стр. 51.: »Шта каже на ово историја...«

Стр. 64.: »Шта одговара на то историја...«

II. паралела:

Стр. 57.: »Даље, шта би овде радили са насилним радњама...«

Стр. 70.: »Даље шта би радили у случајевима насиља...«

III. паралела:

Стр. 60.: »Сваки насилни покушај да изједначи све спољашње положаје...«

Стр. 72.: »Сваки насилни покушај да сви у спољашњем положају буду једнаки...«

Г. Поповић овим својим »одговором« покушава да заведе читаоце, те да мисле, као да је онакав мој приказ дошао услед не-

ког мог нерасположења према њему. Говори, како ја онде »где ми иде у рачун« представљам штампарске грешке као његове личне. Изјављујем, да никаквих ни начелних ни личних сукоба, размирица или чега сличног није било између нас. Сâм ми је г. Поповић поклатио један примерак свог превода, са посветом и својим потписом на корицама књиге, замоливши ме да књигу у »Богословљу« прикажем. Учинио сам то савесно и отворено. Г. Поповићу нико не брани да ужива у оним приказима који су му по укусу. Сваки приказивач сâм сноси моралну одговорност за савесност својих речи не само у четири ока, већ и јавно речених.

Dr. Rad. A. Josić.

УРЕДНИК

Д-р ДИМИТРИЈЕ СТЕФАНОВИЋ.

ВЛАСНИК У ИМЕ БОГОСЛОВ. ФАКУЛТЕТА

ПРОТА СТЕВ. М. ДИМИТРИЈЕВИЋ